

למה המחשב החליט כלפי ככה?

על חשיבותה של שקיפות אלגוריתמית ומה אפשר לעשות אם נפגעת

לשימוש באלגוריתמים יתרונו רבים – האלגוריתם עובד 24/7, וביכולתו לעבד נתונים במהירות, להצליב נתונים בין מאגרים שונים בזמן אמת (למשל, להשוות בין מספר ת.ז לבין שם שהוזן) ועוד. השימוש באלגוריתמים מייעל את השירות שניתן לאזרח, חוסך בכוח אדם ומקצר את זמני ההמתנה – יכול לטפל בפניות רבות במקביל. יתרון נוסף הוא שעל פניו, האלגוריתם לא יכול להיות מוטה ולא יכול לבצע "טעות אנוש".

אז מה הבעיה בכל זאת?

הבעיה היא שאלגוריתם **מטבעו אינו שקוף**, כלומר אינו מוצג לציבור הרחב. המשתמשים באתרים הממשלתיים אינם חשופים לדרך שבה האלגוריתם עובד. **למה הדבר דומה?** דמיינו מצב שבו פקיד של רשות המיסים מסרב לנמק לכם מדוע נקבע לכם שיעור מס הכנסה כפול מהרגיל.

מצב הדברים יחמיר עם כניסת **הבינה המלאכותית** לחיינו. בעוד שבמקרה של אלגוריתם "רגיל" ניתן ללמוד מהי הנוסחה שאותה הוא מבצע, הרי שייתכן שבמקרה של בינה מלאכותית לא ניתן יהיה להסביר עד הסוף כיצד התקבלה תוצאה קונקרטית. במילים אחרות, הלמידה של הבינה המלאכותית מונעת את האפשרות להבין, כיצד הבינה הגיעה לתוצאה מסוימת. לכן, השקיפות לגבי הדרך שבה בנו את הבינה המלאכותית היא חיונית ביותר.

אז מה אפשר לעשות?

מלאכותית עלול להוביל למצב שבו האלגוריתם ילמד דבר מה שהוא מפלה, מדיר או פשוט, מטעה.

אני רוצה לדעת משהו שהוחלט לגביי. האם יש לי דרך לדעת?

התשובה היא – כן!

מהו אלגוריתם?

בפשטות, אלגוריתם היא נוסחה, ובמחשב מדובר ברצף של הוראות, הניתנות לביצוע אוטומטי על-ידי מחשב. הזנת פרטים לאלגוריתם יפעילו אותו, מה שיוביל לתוצאה מסוימת.

כך, למשל, על מנת להסביר מהו אלגוריתם "רגיל", ניקח את האתר המוסד לביטוח לאומי כדוגמה. האתר משתמש באלגוריתם על-מנת לחשב את זכאות מבטוח לדמי אבטלה. **איך זה עובד?** המבטוח מזין את פרטיו בטופס המקוון, האלגוריתם מעבד את הנתונים, ומוציא בסוף תשובה סופית באשר לזכאותו של המבטוח לדמי אבטלה.

למה חשוב להבין מהו אלגוריתם?

כיום פעולות רבות שאנו מבצעים בכלל ומול רשויות המדינה בפרט מבוצעות ומועבדות על-ידי אלגוריתמים, לעיתים ללא התערבות גורם אנושי. בכך, החלטות מתקבלות ללא כל פיקוח אנושי.

לדוגמה, הגשת תביעות לביטוח לאומי, תשלומי ארנונה לרשויות מקומיות, עדכון סטטוס תעסוקתי במשרד התעסוקה, חידוש רישיון רכב באתר משרד התחבורה, הגשת דיווחי מס שוטפים באתר רשות המיסים ועוד.

בראש ובראשונה להבין ש"המחשב לא טועה" – אף שכתבנו קודם כי לא תיתכנה טעויות אנוש, הרי שהאלגוריתמים נוצרו על-ידי בני אדם. לכן תמיד תיתכנה טעויות, בעצם הכנת האלגוריתם. התשובה שניתנת פעמים רבות שלפיה "המחשב לא טועה" פשוט איננה נכונה. הדבר נכון גם, ואולי אף במיוחד, לבינה מלאכותית. זאת מהטעם ששימוש בבינה

לרשויות הציבוריות השונות ישנה חובה לנמק כיצד התקבלה החלטה כלשהי ואין מחלוקת על כך שכל אדם זכאי לקבל את נימוקי ההחלטה שהתקבלה בעניינו מפקידי המדינה בכתב.

1

ניתן לפנות בבקשה לנימוק דרך האתר הממשלתי או דרך המוקד הטלפוני על עובד המדינה לענות לבקשה תוך 45 ימים ממועד הגשתה. אם סורבתם או שחלפו 45 ימים, עומדת לרשותכם האפשרות להגיש ערר לאותו משרד ממשלתי או רשות. **זוהי זכותכם, אל תוותרו עליה!**

יש לכם את הזכות לקבל מידע שאספו עליכם במאגרי מידע – ככלל, כל אדם זכאי לעיין בעצמו, או על ידי בא"כוחו, במידע שאספו עליכם במאגר מידע. אולי כך תברר הטעות.

2

בנוסף, **חוק חופש המידע** מאפשר לאדם לקבל מידע על אודות עצמו גם כן, והוא אף פטור מאגרת בקשת חופש מידע. לכן, ניתן לשלוח בקשת מידע לרשות הרלוונטית (הממונה על החוק ברשות), ולבקש לקבל מידע על אודותיכם.

3

ומה בנוגע למידע שאינו נוגע אליי ישירות?

ניתן לפנות, בין היתר, דרך טופס הפנייה באתר היחידה הממשלתית לחופש המידע במשרד המשפטים.

לעניין זה, נציין כי נכון להיום, ביהמ"ש העליון לא הכריע בצורה חד-משמעית באשר לתחולתו של חוק חופש המידע על שימוש באלגוריתמים (מצורף מדריך להגשת בקשת חופש מידע).

לכל אזרח או תושב ישנה הזכות למידע – על פי חוק חופש המידע לכל אזרח או תושב בישראל יש זכות לקבל כל מידע שהוא מרשות ציבורית, גם בעניינים אשר אינם קשורים אליו ישירות. מדובר באמצעי משמעותי להפעלת ביקורת **על השלטון**. בכל רשות ציבורית, כפי שמגדיר אותה חוק חופש המידע, מצוי ממונה על יישום חוק חופש המידע, וחלה על רשות חובה להשיב לבקשות מידע בפרק זמן קצוב.

במימון משותף של
האיחוד האירופי

פרסום זה נתמך ע"י מימון האיחוד האירופי.
תכני הפרסום הם תחת אחריותן הבלעדית של הקליניקה
למשפט, טכנולוגיה וסייבר והתנועה לחופש המידע, ואינם
משקפים בהכרח את עמדות האיחוד האירופי.

הקליניקה למשפט, טכנולוגיה וסייבר,

הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה:

Cyber.Clinic@law.haifa.ac.il

התנועה לחופש המידע: foi@meida.org.il